

İşsizlik Sigortası ve Finansman Modeli

Kürşat YALÇINER*

This study analyses the financial implications of a potential unemployment benefits system for Turkey by discussing general aspects of unemployment benefit system. In the model developed in this study, premium payment maturity and duration of unemployment benefit are determined by the internal productivity rate of the unemployment benefits fund. The model attempts to shed new lights on the on going discussion of unemployment benefits system and to contribute to the decision making process, where the unemployment risk is shared by contributions of employees, employers and government.

1. Giriş

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun 102 Sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi' ne göre sosyal güvenliğin kapsamı, hastalık, analık, iş kazaları, meslek hastalıkları, işsizlik, sakatlık, yaşlılık ve ölüm gibi risklerin neden olduğu gelir kayıplarını karşılayabilecek genişlikte olmalıdır (*Queisser - Schmidt, 1995:274*). İlgili sözleşmede işsizlik riski, sosyal bir risk kabul edilerek koruma altına alınması gereken üç riskten bir tanesi olarak belirlenmiştir. Sosyal güvenlik bakımından işsizliğin bir risk olarak kabul edilmesinin temel gerekçesi, işini kaybetmesi nedeniyle gelir devamlılığı ortadan kalkan çalışanın yeni bir iş bulması veya yeni bir işi öğrenmesi için bir süreye ve bu süre içerisinde ihtiyaçlarını karşılamak için belirli bir gelire ihtiyaç duymasındır (*Arıcı, 1999:94*).

Çalışanları işsizlik riskine karşı koruma altına almak ve işsizliğin ortaya çıkardığı maddi ve manevi sorunları gidermeye çalışmak amacıyla işsizlik sigortası, işsizlik yardımları ve sosyal yardımlaşma olarak isimlendirilen çeşitli sosyal güvenlik teknikleri geliştirilmiştir. Bu teknikler arasında işsizlik sigortası, işçilerin sosyal güvenliğinin sağlanması konusunda daha yaygın ve daha etkin şekilde kullanılan bir tekniktir. İşsizlik sigortası, çalışma istek, yetenek ve yeterliliğinde olmasına karşın, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybeden sigortalılara işsiz

* G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Araştırma Görevlisi

kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belirli bir süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu bir sigorta koludur (ÇSGB,1994:25).

170

İşsizlik sigortasının amacı, kısa süreler için işsiz kalan insanlara bir gelir yaratarak, onların yeni bir iş bulana kadar veya eski işlerine geri dönene kadar ihtiyaç duydukları geliri temin etmektir (Richardson, 1960:182). İşsizlik sigortası, işsizliği ortadan kaldıran, işsizlik sorununu çözen bir sistem olmayıp, işsizliğin neden olduğu maddi ve manevi sorunları karşılamayı amaç edinen, çalışanların ve prim ödeyenlerin kapsama girdiği zorunlu bir sigorta dalıdır.

Başlangıçta sendikalar bünyesinde gönüllü oluşumlarla ortaya çıkan işsizlik sigortası, sosyal sigorta bilincinin gelişmesiyle, sosyal sigortalar bünyesinde yer alarak zorunlu bir sigorta kolu haline gelmiştir. Sigorta kolunun uygulama alanına giren işkollarında çalışanlar, kanuni düzenlemelerin sigortalılık için öngördüğü asgari standartları (yaş sınırı gibi) taşımaları halinde zorunlu olarak sigorta kapsamına girmektedirler. İşsizlik sigortası bir yönüyle işsize maddi yardım sağlarken, diğer yönüyle de yeni bir iş bulunması veya yeni bir meslek kazanılması faaliyetini içeren bir sigorta koludur.

Bu çalışmada işsizlik sigortasının genel hatları açıklanarak, Türkiye' de uygulanabilecek işsizlik sigortası modelinin finansal boyutu tartışılmıştır. Oluşturulan modelle, prim ödeme ve ödenek verme süreleri, işsizlik sigortası fonu iç verim oranına göre belirlenmiştir. İşçi, işveren ve devletin ödediği primlerle işsizlik riskinin karşılandığı modelle, işsizlik sigortası tartışmalarına yeni bir boyut kazandırılmaya ve karar almayı kolaylaştırıcı veriler üretilmeye çalışılmıştır.

2. İşsizlik Sigortasının Kapsamı

İşsizlik sigortası, diğer sigorta kollarının kurulması ve gelişmesine göre daha zor kurulan ve gelişen bir sigorta koludur. Sigorta kolunun uygulanmasındaki zorluk ve mali yetersizlikler sigortanın uygulama alanının sınırlı tutulmasına neden olabilmektedir. İşsizlik sigortası sistemi, her ülkenin kendi sosyo-ekonomik durumuna göre düzenlendiğinden, sigorta kolunun kapsamına alınan çalışan nüfus ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Genel olarak sigortanın uygulama alanı belirlenirken sektörlere, işletmelerin büyüklüklerine ve çalışma biçimlerine göre sınırlamalar yapılmaktadır. İşsizlik sigortası öncelikle, sosyal güvenliğin daha iyi organize olduğu sanayi ve hizmetler sektöründe uygulanmaya konulmaktadır. Özellikle geçici işler, sendikasız çalışanlar, ücreti belirli standartların üzerinde olan çalışanlar, yarım-zaman işlerde çalışanlar, kâr gayesi olmayan işletmelerde çalışanlar, işveren konumunda olanlar, kendi hesabına çalışanlar, yaşları 15' in altında ve 65' in üzerinde olan işsizler sigorta kapsamı dışında kalmaktadır. Yaş ile ilgili sınırlamanın üst sınırı, genellikle yaşlılık sigortasının başlangıç yaşı olarak belirlenmektedir.

Çalışan sayısı olarak belirli bir büyüklüğe ulaşamayan işletmelerin işsizliğe karşı daha hassas olduğu ve işsizlik sigortası formalitelerini yerine getirecek yeterli bilgi birikimi ve kayıt tecrübesine sahip olmadıkları gerekçeleriyle kapsam dışında tutulmaktadır. Tarım sektörü ise, sigorta yönetim ve işleyişinin zor olması nedeniyle kapsam dışında tutulmaktadır. Uluslararası Çalışma Teşkilatı 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi'nde, işsizlik sigortasını uygulayan ülkelerde işletme büyüklüğü açısından alt limiti, sanayi sektörü ile sınırlı olmak kaydıyla yirmi kişi olarak belirlemiştir (ILO, 1976 :36).

3. İşsizlik Sigortası Ödenek Miktarı

Kendi isteği dışında işsiz kalan ve gelir kaybına uğrayan sigortalıya, sigorta örgütüncü yapılan nakdi ödeme işsizlik sigortası ödeneği olarak isimlendirilmektedir. İşsizlik sigortasında amaç, işsizlik sonucu kesilen geliri telafi edebilecek bir kaynağın sigortalıya tahsis edilmesi olduğuna göre, yapılan yardımın miktarı, kişinin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olmalıdır. Ödenek miktarı, işçiyi ne az ödenek almasından dolayı yoksulluğa itecek, ne de fazla ödenek almasından dolayı tembelliğe sevk edecek düzeyde olmalıdır.

Ödenek miktarları sabit ödenek sistemine göre düzenleniyorsa, işsiz kalan sigortalıya işsizlik süresi boyunca asgari bir geçimi garanti edecek kadar sabit bir ücret ödenir. Ülkede ücretler arasında önemli farklılıklar bulunmuyor ise, yönetiminin ve hesaplanmasının kolaylığı nedeniyle sabit ödenek yönteminin uygulanması tercih edilmektedir. Bu uygulama şeklinde, yardım düzeyi ortalama ücrete göre belirlenmektedir. Ortalama ücretin altında gelir elde edenler için yardım daha yüksek olurken, ortalama ücretin üzerinde ücret alanlar için yardım tutarı düşük olmaktadır (Törüner, 1992:30).

Ödenek miktarının belirlenmesinde orantılı ödenek sisteminin kullanılması halinde ise, çalışanların önceki gelir düzeyi dikkate alınarak ödenek miktarı belirlenir. Bu yöntemdeki temel düşünce, işsizlik riskiyle karşılaşan sigortalılara önceki yaşam düzeylerine yakın bir yaşam düzeyini sağlamaktır. Ödenek miktarı, önceki ücretin belirli bir yüzdesi olarak belirlenebileceği gibi, ülkedeki ücret yelpazesi belirli gruplara ayrılarak, grupların herbiri için ayrı bir yardım miktarı şeklinde de belirlenebilir. Ücretlerin gruplandırılması halinde, sigortalının önceki ortalama geliri hangi ücret grubuna giriyor ise, o grup için belirlenen ödenek miktarı sigortalı işsize işsizlik sigortası ödeneği olarak ödenir. Örneğin, Avusturya'da 92 ücret kategorisi belirlenmiştir ve kazancın % 30' u ile % 60' ı arasında bir oranda ödenek verilebilmektedir (Tuna, 1995:101).

ILO' nun 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi' nde ödenmesi gereken işsizlik sigortası ödenek miktarının, evli ve iki çocuklu erkek işsizler için ücretinin % 45' inden az olmaması hükmü getirilmiştir (ILO, 1976:40). Ödenek miktarının belirlenmesinde değişik kriterler dikkate alındığında ödenek miktarı oranının ülkeler arasında % 10 ile % 70 arasında değiştiği görülmektedir.

Örneğin, 1995 yılı verileri dikkate alınarak iki farklı gelir seviyesi, üç süre kategorisi (birinci yıl ödemeleri, ikinci-üçüncü yıl ödemeleri ve dördüncü-beşinci yıl ödemeleri) ve üç farklı aile tipinin (bekar, eşi çalışmayan evli sigortalı ve eşi çalışan evli sigortalı) tabii olduğu ödenek miktarları ortalamasının ülkelere göre dağılımı aşağıdaki gibidir. Bu oranlar, vergiden önceki kazancın belirli bir yüzdesini ifade etmektedir (OECD, 1997 a:54).

Japonya	% 10	Almanya	% 26
Amerika	% 12	Fransa	% 38
İngiltere	% 18	Hollanda	% 46
İtalya	% 20	Danimarka	% 70

Ödenek miktarının belirlenmesinde ailenin diğer bireylerinin de dikkate alınması genel bir kuraldır. İşsize yapılan ödemenin yanında, ailedeki çocuklar ve mesleği olmayan eş için de ilave ödenekler verilebilmektedir. Örneğin, A.B.D., Çekoslovakya, Danimarka, Fransa, Hollanda, İtalya, İsveç, Japonya, Kanada, Macaristan ve Portekiz' de yalnızca işsiz kalan işçi için işsizlik sigortası ödeneği ödenirken, İngiltere' de eşler, Almanya, Fillandiya, Lüksemburg, İzlanda ve Norveç' de çocuklar, Avusturya, Belçika, İrlanda ve Yunanistan' da ise, hem eşler hem de çocuklar için ilave ödemeler yapılmaktadır (OECD, 1997 b:24).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan İşsizlik Sigortası Yasa Taslağı' nda, Türkiye için önerilen işsizlik ödeneği miktarı, işçinin günlük kazancının % 55' i kadardır. Ancak bu miktarın geçerli net asgari ücretin % 50'sinden aşağı olmaması hükmü yer almaktadır (ÇSGB,1994:9).

4. İşsizlik Sigortası Ödenek Süresi

İşsiz kurumdan ödenek almaya hak kazandığı süre, ödenek süresi olarak isimlendirilir. Ödenek süresi, sigortalının işsizliğini belgelemesiyle başlar, yeni bir iş buluncaya veya ödediği prim süresine karşılık almaya hak kazandığı ödenek süresinin sona ermesine kadar devam eder. Ödenek süresi, fiili işsizlik süresi kadar olmayıp, kanuni düzenlemelere bağlı olmakla birlikte, bazı sosyal güvenlik uygulamalarında ödenek süresinin dolmasına rağmen iş bulamayan sigortalıya işsizlik sigortasını bütünleyen diğer bir sosyal güvenlik tekniği olan işsizlik yardımları programından maddi destek sağlanabilmektedir. İşsizlik yardım programları, genellikle işsizlik sigortası ödeneklerinin sona ermesinden sonra devreye giren veya işsizlik sigortasından yararlanmak için gerekli şartları taşımayanlar için uygulanan, devlet tarafından finanse edilen, primsiz bir sistemdir. İşsizlik yardım programında yardım düzeyinin önceki kazançlar ve önceki çalışma süreleriyle ilişkisi olmamasına karşın, aile büyüklüğü ile ilişkilidir ve süre sınırlaması yoktur (OECD, 1994:173).

ILO'nun Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına ilişkin 102 sayılı Sözleşmesinde, işsizlik sigortası ödeneğine hak kazananlar için bir yılda asgari 13 hafta ödenek verilmesi öngörülmektedir (ILO, 1976: 41). İşsizlik ödeneği verilme süresi, işsizliğin yoğunluğuna, süresine ve işsizlik sigortası ödenek oranlarına göre değiştiğinden, uygulayıcı ülkelerde farklı ödenek verme sürelerinin uygulandığı görülmektedir. Uygulayıcı ülkeler ödenek verme süresinin belirlenmesinde, çoğunlukla sigortalının prim ödeme gün sayısı ve sigortalının yaşı kriterlerini dikkate almaktadırlar. Örneğin Almanya'da, çalışılan süreye göre 16 ile 52 hafta (156 haftalık sigortalı çalışma halinde) arasında ödenek vermek mümkün olabilmektedir. Ödenek verme süreleri, Japonya'da 90 günden 300 güne, Fillandiya'da 500 güne, Hollanda'da 6 aydan 54 aya, Fransa'da ise 27 aya kadar uzayabilmektedir. Fransa'da bu süre 33 aya kadar çıkabilmekte, 27 aydan sonraki ödemeler ise azalan bir oranda devam etmektedir (OECD (b), 1997:31). İngiltere'de ise ödenekler sabit oranlı olup, 52 haftaya kadar (haftalık 28.45 Sterlin, bağımlı eş için ise haftalık 19 sterlin) ödenek verilmektedir (Tuna, 1995:155).

173

Almanya'da, işsizlik sigortası ödenek süresi sona eren işçiler için veya işsizlik sigortası ödeneğinden faydalanmak için gerekli şartları taşımayanlar için sınırsız sürece işsizlik yardımı sistemi uygulanmaktadır. Ödenek verme süresinin yalnızca yaş kriterine göre belirlendiği Avusturya'da, 52 haftalık ödenek verme süresinden sonra sınırsız süreyle işsizlik yardımı yapılmaktadır. Danimarka'da ise, 5 yıl süreyle işsizlik sigortası ödeneği verilmekte, sürenin bitiminden itibaren sosyal yardım programının uygulanmasına geçilmektedir. İşsiz sigortalıya çok geniş sosyal hakların sağlandığı Belçika'da ödenek verme süresi diğer ülkelerin kullandığı kriterlerden farklı olarak aile yapısına göre belirlenmiştir. Evliler için sınırsız süreyle ödenek verilirken, bekarlar için birinci yıldan sonra azalan bir oranda, sınırsız süreyle ödenek verilebilmektedir (OECD (b), 1997:31).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca hazırlanan İşsizlik Sigortası Yasa Taslağında, Türkiye için önerilen ödenek verme süreleri ise son üç yıl içerisinde çalışılan sürele ilgili olarak aşağıdaki şekilde belirlenmiştir. Ödenek süresinin tesbitinde sigortalının yaşı ve aile yapısı dikkate alınmamakta, yalnızca işsiz kalan sigortalı için ödenek süresi belirlenmektedir.

PRİM ÖDEME SÜRESİ

ÖDENEK VERME SÜRESİ

3 Yıl İçinde 20 Ay

120 Gün

3 Yıl İçinde 30 Ay

180 Gün

3 Yıl İçinde 36 Ay

240 Gün

Uzun süreler işçiye ödenek verilmesinin, işçinin yeni bir iş bulma gayretini azalttığı eleştirileri, işsizlik sigortası sistemlerinde ödenek süresinin belirlenmesi aşamasında karar vermeyi zorlaştıran bir unsur olmaktadır. Sigortalıya verilecek ödenek miktarının çalışırken elde ettiği gelire yakın olması, sigortalının çalışmak

174

yerine işsiz kalarak ödenek almayı tercih etmesine neden olabilmektedir. Sigortadan ödenek almakta olan bir işçinin tekrar çalışmaya yönelmesini sağlayacak unsurlar, işsizlik ödeneğinin tutarı ve doğal ödeme süresi olmalıdır (Kauder, 1997:87). Ödenek süresinin uzun olmasının işsizliği teşvik eden bir unsur olup olmadığı, farklı ülke verilerine dayanarak yapılan ampirik çalışmalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar farklı sonuçları ortaya çıkarmıştır. Ödenek verme süresi ile işsizlik süresi arasında pozitif bir ilişkinin varlığı (Nicholson, 1982:1-11) diğer bir ifade ile, ödenek verme süresi uzadıkça işsiz kalanın gün sayısında arttığı tesbit edilmiştir. Bir diğer çalışmada (Durendranathan, 1985:307-328) ödenek verme süresi ile işsizlik süresi arasında bir ilişkinin olmadığı, ödenek verme süresinin uzun olmasının işsiz kalanın gün sayısı üzerinde bir etkisi bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

5. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri ve İşsizlik Sigortası

Finansman yöntemleri, sosyal güvenlik sistemlerinin gelir ve gider dengesini sağlayan tekniklerdir. Sosyal güvenlik programlarının gelir ve gider dengesinin sağlanmasında iki farklı finansman yöntemi kullanılmaktadır. Değişik isimlerle de anılan bu yöntemler; fon biriktirme (kapitalizasyon) yöntemi ile dağıtım (yılı yılına finansman) yöntemidir.

Aktuarya hesaplarına dayanan fon biriktirme yönteminde, prim gelirleri bir fonda toplanarak işletilmekte ve elde edilen nemalar tekrar fona kaynak olarak aktarılmaktadır. Gelecekte karşılaşılabilecek risklere karşı ise, geniş bir ihtiyat fonu oluşturulmaktadır. Bu yöntemde fonlar kişisel veya toplu olabilmektedir. Kişisel fon uygulamasında, çalışandan ve işverenden çalışan adına kesilen primler, sigortalının kişisel hesabına aktarılmakta, çalışana ait harcamalarda bu hesaptan yapılmaktadır. Bu yöntem, karşılıklı dayanışma ilkesine aykırı olduğundan, modern sosyal güvenlik sistemlerinde çok az raslanmaktadır (Dilik, 1991:248). Toplu fon biriktirme yönteminde ise, prim kesintileri ortak bir fonda toplanmaktadır. Elde edilecek primlerin peşin değerlerinin, ödenek taleplerinin peşin değerlerine eşit olması sistemin temel prensibidir. Yöntemde, beklenilmeyen ani giderlerin karşılanması amacıyla geniş bir ihtiyat fonu oluşturulur ve yönetilir. Toplu fon biriktirme yöntemi, para değerinin değişmemesi halinde sigortalılara kendi risklerini karşılama imkanı sağlayan bir sistemdir.

Dağıtım (yılı yılına finansman) yönteminde ise, bir sigorta döneminin giderleri aynı dönemin gelirleri ile karşılanır. Kuşaklar arası dayanışma esasına dayanan, bir önceki kuşağın bir sonraki kuşağı finanse ettiği bu sistemde, çalışanlar halen emekli olanlar için prim öderler (Hsiao, 1979:31). Yöntemde, dönemin gelirleri dönemin giderlerine eşit olduğundan gelir-gider dengesi korunmakta, geniş kapsamlı ihtiyat fonlarına ihtiyaç duyulmamaktadır. Eğer prim ödeyen sigortalı sayısı yardım alan sigortalı sayısından fazla ise, prim oranlarını indirmek veya yardım miktarını

artırmak, tersi durumda ise prim oranını yükseltmek veya yardım miktarını azaltmak mümkün olabilmektedir.

Fon biriktirme yöntemi kompleks hesaplamaları içerirken, dağıtım yöntemi oldukça basittir. Bu yöntemde primler giderlere göre ayarlandığı için enflasyonun primler üzerindeki aşındırıcı etkisi yok edilebilmektedir. Bununla birlikte, yöntemin özellikle işsizlik gibi ekonomik konjoktüre dayalı olarak ortaya çıkan ve yıldan yıla büyük değişme gösteren riskler ile mücadele etmesi mümkün olamamaktadır.

Bir sigorta kolunda hangi finansman yönteminin tercih edilmesi gerektiği tartışması, etkileri yok edilmeye çalışılan riskin nitelikleriyle yakından ilgilidir. Ortaya çıkmalarında belirli bir düzen gözlenen riskler dağıtım yöntemi ile karşılanabilirken, işsizlik gibi ne zaman ve ne boyutta ortaya çıkacağından önceden kestirilmesi güç bir sosyal riskin karşılanmasında dağıtım yönteminin uygulanması oldukça zordur. Ekonomilerin belirli olmayan aralıklarla yaşadıkları ekonomik durgunluk ve bunalım dönemlerinde ortaya çıkan yüksek düzeydeki işsizliklerin giderilmesi, ancak ekonominin sağlıklı olduğu yıllarda fon biriktirilmesi ve bu fonların işletilerek zenginleştirilmesi suretiyle mümkün olabilir. Sosyal sigortaların finansmanında fon biriktirmenin bugün için gereksiz olduğu eleştirisi diğer sosyal sigorta kolları için isabetli olsa bile, işsizlik sigortası bakımından kabul edilemeyecektir (*Başterzi, 1996:90*). Bu nedenlerle, fon biriktirme yönteminin dezavantajları (enflasyonun fonlar üzerindeki olumsuz etkisi gibi) yok edildiği takdirde fon biriktirme yöntemi işsizlik sigortası fonlarının yönetimi için en ideal yöntem olabilmektedir.

6. İşsizlik Sigortasının Finansman Kaynakları

Primli sosyal güvenlik sistemlerindeki diğer sigorta kollarında olduğu gibi, işsizlik sigortası kolunda da temel finansman kaynağı primlerdir. İşçinin kendi güvenliğini sağlaması konusunda sorumluluk hissetmesi prim ödemesini gerektirirken, işverenin de emeğinden faydalandığı ve kar elde ettiği çalışanın, çoğu zaman kendisinin iradesi sonucu ortaya çıkan işsizlik halinden sorumlu olması, prim ödemesini zorunlu kılmaktadır. Sosyal devlet anlayışı gereğince de devlet, üçüncü bir taraf olarak sisteme katkı sağlamaktadır.

Prim ödemeye taraf olanların ödeyecekleri işsizlik sigortası prim tutarı farklı yöntemlere göre belirlenebilmektedir. Sabit prim yönteminde, bütün gelir grupları için eşit miktarda prim ödenmektedir. Yöntemde, işçinin ücret düzeyi ile ödenilen sigorta primi arasında herhangi bir ilişki kurulmamaktadır. Ücretin belirli bir oranını işsizlik sigortası primi olarak belirleyen ücrete orantılı prim yönteminde ise, işçinin almış olduğu ücretten hareket edilir. İşsizlik sigortası prim oranının ücret gruplarına göre farklı olması, yöntemi sabit prim sistemine göre daha fazla tercih edilir ve kullanılır kılmaktadır.

Bazı uygulama şekillerinde ise, işçi ve devletin ödeyeceği işsizlik sigortası primleri ücretin sabit bir oranı olarak belirlenirken, işverenin ödeyeceği işsizlik sigortası prim oranı işyerinin işçi devrine bağlı olarak değişebilmektedir. Diğer bir anlatımla, işverenin ödeyeceği işsizlik sigortası prim oranı işyerinin işsizlik riski siciline göre değişmektedir. İşsizlik riskinin genellikle işverenin iradesinden kaynaklanması ve işçinin istek ve kusuru dışındaki işsizlik hallerinin sigorta kapsamına girmesi, riske göre farklılaştırılmış prim oranı sistemini ön plana çıkarmaktadır. Bu sistemde, işçi devrini düşük tutan işletme daha düşük bir oranda işsizlik sigortası primi ödeyebilmektedir. Örneğin ABD'de işverenlerin ödeyeceği işsizlik sigortası prim oranı, her bir işletmenin bir yıl önceki işçi devri katsayısına bağlıdır. Genel işsizlik sigortası prim oranı % 5,4 iken, işverenin işyerinde gözlemlenen işten çıkarmalara göre bu oran % 5,4' ten sifıra kadar inebilmekte veya % 10,5 oranına kadar yükselebilmektedir (*Başterzi, 1996:83*).

Sigorta kolunun finansmanı, işçi ve işverenlerin ödediği primlerle sağlanabileceği gibi (ikili sistem), işçi, işveren ve devlet tarafından da (üçlü sistem) birlikte sağlanabilmektedir. Örneğin Almanya, Avusturya, Belçika, ve Fransa'da işçi ve işverenler işsizlik sigortası primi ödemekte, devlet ise ya sistemin açıklarını finanse etmekte veya idari maliyetlerini üstlenmektedir. A.B.D. (Alabama, Alaska, New Jersey ve Pensilvanya Eyaletleri hariç) ve İtalya'da işçiler sigorta primi ödememekte, sigortanın finansmanı tamamen işverenlerden sağlanmakta, devlet ise yalnızca yönetim giderlerine katkı sağlamaktadır (*Tuna, 1995:156*).

7. İşsizlik Sigortası Fonlarının Yönetimi

Sigorta sistemlerini finanse eden yöntemler arasında işsizlik riskinin niteliğine en uygun yöntem fon biriktirme yöntemidir. Fakat, fon biriktirme yönteminin uygulanması sigorta kolunun başarısı için tek başına yeterli olamamaktadır. Çünkü, sigorta kolunun başarısı fonların kullanılmasındaki etkinliğe bağlıdır. Fon biriktirme yönteminin dayandığı sigortacılık tekniği fonların işletilmesinde uyulması gerekli bir takım ilkeler geliştirmiştir. Bunlar; güven, verimlilik, likidite ve kârlılıktır (*Dilik, 1988:5*). Çeşitli yatırım alanlarına yönlendirilen fonların ana para ve nemalarının herhangi bir riskle karşılaşmadan tahsilini ifade eden güvenlik prensibi, fonların getirisi yüksek yatırım alanlarına yatırılması gerektiğini ifade eden verimlilik prensibi, yatırımların gerçek değerine yakın bir değerden nakte dönüşmesini ve dönüştürme işlemin çok kısa bir zaman sürecinde gerçekleşmesini ifade eden likidite prensibi ve fonların enflasyonun üzerinde bir getiri elde etmesini ifade eden karlılık prensibi sosyal güvenlik fonlarının yönetimi ve etkinliği için uyulması gerekli temel kurallardır.

Tarihi süreç göstermektedir ki, sosyal güvenlik fonlarının kullanımındaki inisiyatif her zaman devletin elinde olmuştur. Fonlar çoğu zaman, ekonomik kalkınma için gerekli kaynağın karşılanmasında veya devletin finansmanında bir

araç olarak kullanılmıştır. Bu politikalar gereği sosyal güvenlik fonlarının yalnızca kamu bankaları, devlet tahvilleri ve gayrimenkul yatırımlarında değerlendirilmesi nedenleriyle, fonlar enflasyon karşısında değerini koruyamamış, zamanla küçülmüşlerdir. Sosyal güvenlik fonlarının kamu tarafından kullanılması nedeniyle fonlara uygulanan nema oranları devlet tahvil faiz oranlarının ya da enflasyon oranlarının çok altında bir seyir takip etmiş, gerçek getiri negatif olmuştur (DPT, 1995:195). Örneğin, 1990' lı yılların ilk yarısında yıllık ortalama enflasyon oranı % 62 olarak gerçekleşirken, aynı dönemde Sosyal Sigortalar Kurumu plasmanlarının ortalama getiri oranı % 28 seviyesinde kalmıştır (TOBB, 1994: 227) Mevcut sosyal güvenlik sistemi, önceki dönemlerde oluşturulan fonların hemen hemen tamamının yok olduğu bir noktaya gelmiştir. Dönem harcamaları aktif sigortalılardan tahsil edilen primler ve devletin mali katkısı ile karşılanır durumdadır. Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nin kısmen fon biriktirme yöntemi ile finanse edildiği bilirse bile, fon yönetim sürecinin sona ermesiyle fiilen yılı yılına finansman yöntemi uygulanmaya başlanmıştır.

177

Sosyal güvenlik fonlarının kullanımındaki inisiyatifin devletin elinde olması, işsizlik sigortası fonlarının farklı bir mantıkla değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Fonların etkin bir şekilde yönetilmesi amacıyla kamunun fonlara müdahalesi azaltılmalı, kurum bünyesinde finansman ve fon yönetim birimleri oluşturulmalıdır. Fon yönetiminin, prim ödemeye taraf olanların (işçi, işveren ve devlet) temsilcilerinden oluşturulan bir kurul tarafından yapılması, günümüz sosyal güvenlik fonlarının işletilmesinde karşılaşılan sorunların büyük bir kısmını ortadan kaldıracaktır. Ayrıca, klasik yatırım alanlarının yanında, yeni finansal pazarlar ve finansal enstürmanlardan da yararlanılmalıdır. Bu günkü şartlarda sosyal güvenlik fonlarının değişik sanayi kollarına yönelmesinin en az klasik yatırım alanlarına (gayrimenkul, devlet tahvili, devlet bankaları gibi) yatırım yapmak kadar garantili olduğu bilinmektedir.

Gelişmiş ülke sermaye piyasası tecrübeleri göstermektedir ki, sosyal güvenlik fonları sermaye piyasalarının gelişimi açısından önemli görevleri yerine getirmekte, kurumsal yatırımcı görevini üstlenerek sermaye piyasalarında fiyat istikrarını sağlamaktadır. Benzer etkiler işsizlik sigortası fonlarının sermaye piyasasında değerlendirilmesi ile Türk Sermaye Piyasası'nda da elde edilebilir. İç tasarrufların yetersiz olduğu bir ortamda, sermaye piyasası işsizlik sigortası fonları ile yeni kaynaklara kavuşurken, fiyat istikrarı için gerekli olan kurumsal yatırımcı ihtiyacı da işsizlik sigortası ve benzeri fonlar sayesinde sağlanabilecektir.

8. İşsizlik Sigortasının Türkiye Uygulaması İçin Finansman Modeli

Bu bölümde, işsizlik sigortasının Türkiye uygulaması için bir finansman modeli geliştirilmiştir. Modelde, işsizlik sigortası aktüaryal dengesinin sağlanması amacıyla prim ödeme ve ödenek verme süresi değişkenleri analiz edilmiştir. Geliştirilen

modelle ne kadar süre prim ödeyene ne kadar süre işsizlik sigortası ödeneği verilmelidir sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır.

178

Prim tahsili ve ödenek verme süreleri, işsizlik sigortası fonlarının sağlayacağı verimlilik oranlarına göre farklı şekillerde tesbit edilebilmektedir. Prim tahsilatlarının sağlayacağı para girişlerinin iskonto edilmiş değerleri toplamını, işsizlik sigortası ödeneklerinin gerektireceği para çıkışlarının iskonto edilmiş değerleri toplamına eşit kılan iskonto faktörü işsizlik sigortası fonunun iç verimlilik oranıdır. Bir başka ifadeyle, bu oran işsizlik sigortası fonunun kazanması gereken asgari verimlilik oranıdır. Prim ödeme ve ödenek verme sürelerinin belirlenmesinde kullanılan eşitlik aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$\frac{P_1 \times (1-F)}{(1+IRR)^1} + \frac{P_2 \times (1-F)}{(1+IRR)^2} + \dots + \frac{P_n \times (1-F)}{(1+IRR)^n} = \frac{R_{n+1}}{(1+IRR)^{n+1}} + \dots + \frac{R_m}{(1+IRR)^m}$$

Eşitlikte;

P = prim gelirlerini,

F = prim gelirlerinden ihtiyat fonuna aktarılacak payını,

R = işsizlik sigortası ödeneğini,

IRR = fonun kazanması gereken iç verimlilik oranını ifade etmektedir.

9. İşsizlik Sigortası Finansman Modelinin Unsurları ve Veri Setinin Oluşturulması

- 1- İşsizlik sigortası kolunun gelir ve giderleri arasındaki dengenin sağlanmasında toplu fon biriktirme yöntemi kullanılacaktır.
- 2- İşsizlik sigortası riski, prim ödemeye taraf olanların ödediği primlerle karşılanacaktır. Prim ödemeye taraf olan işçi, işveren ve devlet eşit oranda, günlük kazançlarının % 2' si oranında prim ödeyeceklerdir. Sigortacılık tekniğinde riskin derecesine göre prim oranı belirlemek en sağlıklı yöntem olmakla birlikte, işletme bazında işsizlik riskini ölçen geçmiş yıllar işçi devri verilerinin olmaması, modelde sabit oranlı prim sisteminin kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Uygulamanın başladığı tarihten itibaren, işletme bazında oluşturulacak işçi devri verileriyle riske göre farklılaştırılmış prim oranları sistemine geçiş sağlanabilecek, taraflardan farklı oranlarda prim tahsilatı mümkün olabilecektir.
- 3- Prim tahsilatlarının % 90' ı işsizlik sigortası fonuna, % 10' u ise ihtiyat fonuna aktarılacaktır. İhtiyat fonu oluşturmadaki amaç, pazarın getiri oranlarının (dolayısıyla işsizlik sigortası fonu iç verimlilik oranının) düşmesinin ortaya çıkaracağı riskleri finanse etmektir.

- 4- Prim kesintisine konu olan günlük kazancın ve işsize verilecek ödenek miktarının belirlenmesinde, Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu' nun 78. Maddesinde belirtilen sigorta primi kesintisine esas günlük kazanç sınırları dikkate alınmıştır. Model için gerekli nakit akımlarını oluştururken 1.1.1999 tarihinde uygulanmaya başlanan günlük kazancın alt sınırı baz alınmış, her 3 ayda bir % 10 artışla 1991- 2001 döneminde 36 aylık nakit akışları tahmin edilmiştir. Belirlenen tavan ve taban oranlar baz alınarak, farklı ücret grupları oluşturulmuştur. Sigortalı, işsiz kalmadan önce hangi ücret grubundan prim ödüyor ise, işsizlik sigortası ödeneği ücret grubunun belirli bir yüzdesi olarak aynı ücret grubundan verilecektir. İşsize ödenecek aylık ödenek miktarı, prim kesintisine esas ücretin % 45' i olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu oran ile, ILO'nun 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesinde asgari ödenmesi gereken işsizlik ödeneği oranına da uyum sağlanmış olacaktır.
- 5- İşsizlik sigortası ödenek süresi prim ödenilen gün sayısına bağlı olarak belirlenmekte, ödenekten faydalanılabilmesi için de asgari 18 ay prim ödenilmesi gerekmektedir.

İşsizlik sigortası Türkiye uygulamasının finansal boyutuyla ilgili yukarıda öngörülen varsayımlar, sigortanın uygulanmaya başlamasıyla oluşacak fiili verilerle güncelleştirilebilecek bir yapıdadır. Çünkü, herhangi bir sigorta programı uygulanmaya başlamadan önce, programa ait kaynak ve harcamalar arasında belirli bir yönteme göre oluşturulan denge genellikle tahminlere dayanır. Sistem belirli bir süre işledikten sonra finansal denge gözden geçirilmektedir. Zira risklerin gelişimini etkileyen faktörler, bazen zamana bağlı olarak çok belirgin biçimde değişebilmektedir. Bu nedenle sistemin finansal dengesi, uygun yöntemler kullanılarak ve sosyal güvenlik programının işleyişi sırasında elde edilen tecrübeden doğan veriler dikkate alınarak, aktüaryal hesaplar gözden geçirilmelidir (Çelikoğlu,1994:73; Gutierrez,1985).

10. İşsizlik Sigortası Prim Ödeme ve Ödenek Verme Sürelerinin Modele Göre Analizi

Prim ödeme ve ödenek verme sürelerinin analizi iki aşamada yapılmıştır. Öncelikle, farklı prim ödeme ve ödenek verme süreleri işsizlik sigortası finansman modeline uygulanarak, her bir prim ödeme grubu için işsizlik sigortası fonunun kazanması gereken iç verimlilik oranları hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo I'de gösterilmektedir.

Tablo I'de yer alan oranlar belirlenen sürelerde ödenek verilebilmesi için işsizlik sigortası fonunun kazanması gereken aylık verimlilik oranlarını ifade etmektedir. 18 ay boyunca işsizlik sigortası primi ödeyen bir işçiye son aldığı ücretinin % 45'i oranında, üç ay süreyle işsizlik ödeneği verilebilmesi, işsizlik sigortası fonlarının aylık % 5,4 getiri sağlayan yatırım alanlarında değerlendirilmesine bağlıdır. İşsizlik

sigortası fonlarının yaklaşık aylık % 5 verim oranıyla değerlendirilmesi halinde, 24 ay prim ödeyerek işsiz kalmış sigortalıya, 4 ay süreyle işsizlik ödeneği verilebilecektir. Bu oranlar, 27 aylık prim ödeme döneminde 5 ay, 30 ay prim ödeme döneminde 6 ay, 33 ay prim ödeme döneminde 7 ay ve 36 ay prim ödeme döneminde ise 8 ay olabilmektedir. Aynı verimlilik oranıyla prim ödeme üst gruplarında daha uzun süreler ödenek vermek mümkün olabilmektedir.

TABLO I: Alternatif Prim Ödeme ve Ödenek Verme Sürelerine Göre İşsizlik Sigortası Fonunun Kazanması Gereken Aylık İç Verim Oranları (%)

Prim Ödeme Süreleri	Ödenek Verme Süreleri								
	3	4	5	6	7	8	9	10	
18 AY	5,4	7,8	.	.	.	.	.	.	.
21 AY	3,9	6,0	7,5	.	.	.	.	.	.
24 AY	2,8	4,8	6,1	7,1	.	.	.	.	.
27 AY	2,0	3,8	5,1	6,1	6,8	.	.	.	.
30 AY	1,4	3,1	4,4	5,2	5,9	6,5	.	.	.
33 AY	1,0	2,6	3,8	4,6	5,3	5,8	6,2	.	.
36 AY	0,6	2,2	3,3	4,1	4,7	5,2	5,6	5,9	.

18 aylık prim ödeme döneminde, işsize bir ay daha fazla ödenek verilebilmesinin işsizlik sigortası fonuna maliyeti (ilave kazanılması gereken verimlilik oranı) aylık % 2,4 iken, bu oran 36 aylık prim ödeme döneminde % 0,3 ile % 1,6 arasında değişmektedir.

Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, uzun süreli prim tahsilatı fonun mali yapısını kuvvetlendirmekte, kazanması gereken asgari verimlilik oranını küçültmekte ve sigortalı işsize daha uzun süreler ödenek verebilmek mümkün olabilmektedir. Bu nedenle, işsizlik sigortası Türkiye uygulamasının, uzun süreler prim ödemeyi teşvik edecek kanuni düzenlemelere sahip olması gerekir. Bu teşvik, prim oranlarının farklılaştırılması ile sağlanabilir. İşverenin tabi olacağı işsizlik sigortası prim oranı, işyerinin işçi devrine bağlı olarak belirlenebilir. İşsizlik riskinin genellikle işverenin iradesinden kaynaklanması ve işçinin istek ve kusuru dışındaki işsizlik hallerinin sigorta kapsamına girmesi, işverenin tabi olacağı prim oranının işçi devri katsayısına göre belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu sayede işçi devri katsayısı düşük olan işletmeler daha düşük oranlarda sigorta primi ödeyeceklerdir. İşverenden kaynaklanan işsizlik riskinin azalmasıyla prim ödemelerinin sağladığı nakit girişlerinde bir süreklilik, nakit çıkışlarında bir azalma veya daha sonraki dönemlere erteleme söz konusu olabilecektir.

Fonun iç verimlilik oranlarının yıllık olarak düşünülmesi ise, fon yönetimine para ve sermaye piyasası araçlarının yıllık getiri oranları ile karşılaştırma yapma imkanı sağlayabilmekte, en uygun prim ödeme ve ödenek verme sürelerinin belirlenmesinde karar almayı kolaylaştırıcı veriler üretmektedir. Örneğin, 24 ay prim tahsilatına karşılık 4 ay süreyle ödenek verilebilmesi işsizlik sigortası fonu açısından yıllık % 75 verimlilik gerektiriyor ise, bu verimlilik oranının piyasada işlem gören yatırım araçlarından sağlanıp sağlanamayacağının araştırılması gerekir. Böyle bir finansal varlığın piyasada var olması halinde, bu yatırım aracının sağladığı verimliliğin süreklilik arz edip etmeyeceği, yatırım aracının güvenliği ve likiditesi araştırmaya tabi tutulmalı, elde edilen sonuçlar olumlu ise, planlanan sürelerde ödenek verilmelidir.

Eğer bu verimlilik oranı piyasadaki hiç bir yatırım aracında mevcut değil ise, pazarın ortalama verim oranına göre sürelerin yeniden belirlenmesi gündeme gelmelidir. İşte bu işlem prim ve ödenek sürelerinin analizinin ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamada, işsizlik sigortası fonlarının kazanabileceği bir verimlilik oranı baz alınarak (pazarın ortalama verim oranı) prim gelirlerinin sağladığı nakit giriş ve ödeneklerin gerektirdiği nakit çıkış süreleri birbirlerine eşitlenmelidir. Örneğin % 50 verimlilik oranı esas alındığında 18,21,24,27,30,33 ve 36 aylık prim ödeme dönemlerinde, ödenmesi gerekli işsizlik sigortası ödenek süreleri aşağıdaki gibi belirlenebilir.

PRİM ÖDEME SÜRESİ	ÖDENEK VERME SÜRESİ
18 Ay	2 Ay 15 Gün
21 Ay	2 Ay 25 Gün
24 Ay	3 Ay 14 Gün
27 Ay	3 Ay 27 Gün
30 Ay	4 Ay 7 Gün
33 Ay	4 Ay 25 Gün
36 Ay	5 Ay 10 Gün

11. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşsizlik Sigortası Kanun Tasarısındaki Prim Ödeme ve Ödenek verme Sürelerinin Modele Göre Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 1994 yılında hazırladığı İşsizlik Sigortası Kanun Tasarısı'nda öngörülen ödenek tutarı, prim ödeme ve ödenek verme süreleri işsizlik sigortası finansman modeline göre test edilerek finansal açıdan değerlendirilmiştir.

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, işsizlik sigortası Türkiye uygulamasında son üç yıl içerisinde 20 ay süreyle prim ödeyene 3 ay, 30 ay süreyle prim ödeyene 6 ay ve 36 ay süreyle prim ödeyene 8 ay işsizlik sigortası ödeneği verilmesi öngörülmektedir. Ödenek miktarı ise, işçinin önceki ücretinin % 55' i olarak belirlenmiştir. Belirtilen sürelerde, prim tahsilatlarının gerektireceği nakit girişlerini, işsizlik ödeneklerinin gerektireceği nakit çıkışlarına eşitleyen iskonto faktörü (fonun kazanması gereken iç verimlilik oranı) bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, işsizlik sigortası fonunda toplanan kaynaklar aylık % 6 verimlilik sağlayan yatırım araçlarında değerlendirildiği takdirde, kanun tasarısında öngörülen sürelerde ödenek verilmesi mümkün olabilecektir. Bu oranın yıllık bileşiği % 101 yapmaktadır ki, bu verimlilik oranı para ve sermaye piyasalarında işlem gören yatırım araçlarının bir çoğunda bulunmamaktadır.

Sosyal güvenlik fonlarının kamu tarafından etkin bir şekilde işletilemediği gerçeği bilinmekte iken, kanuni düzenlemelerde bu kadar yüksek oranlara (geniş sosyal haklara) yer verilmesi ve fonların bu kadar yüksek getiri elde edeceğinin beklenilmesi hiç de gerçekçi değildir. Toplumda sosyal sigorta kapsamında yer almayan milyonlarca insan var iken, zaten sosyal güvenlik kapsamında olan grupları bu kadar geniş sosyal hakları içerecek şekilde devlet kaynaklarıyla tekrar sigortalı kılmak kabul edilebilir bir yaklaşım olmamalıdır.

12. Sonuç

İşsizlik sigortası, belirli ölçüde sanayileşmiş, tarımda modern teknoloji kullanan, piyasalarında aşırı dalgalanmaların olmadığı, duyarlı bir ekonomi ve istihdam yapısına sahip, genellikle gelişmiş ülkelerde kullanılan ve gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan işsizlik türlerine uygun bir yapıya sahiptir. İşsizlik sigortası, halen sosyal güvenlik kapsamında bulunan bir grup çalışanı işsizlik riskine karşı korurken, sosyal güvenlik kapsamında olmayan grupları tamamen kapsam dışı bırakmaktadır. Toplumun tamamının sosyal güvenlik kapsamına alınmasını ifade eden yatay genişleme süreci tamamlanmadan, dikey bir genişlemeyi ifade eden işsizlik sigortası uygulamasının gelişmiş ülkelerdeki gibi geniş sosyal hakları içeren bir çerçeveye Türkiye'de uygulanması mümkün olmamalıdır. 1975 yılında 6,3 olan aktif / pasif sigortalı sayısının 1996' da 1,8' e düşmüş olması, geniş hakları içeren yeni bir sigorta sistemini Türk Sosyal Güvenlik Sistemine entegre etmenin finansal açıdan imkansız olduğunu göstermektedir. İşçi, işveren ve devletin ödediği primlerle işsizlik riskinin karşılandığı, işsizlik sigortası fonu iç verim oranlarına göre prim tahsil ve ödenek verme sürelerinin belirlendiği bir işsizlik sigortası modeli Türkiye için vazgeçilmezdir.

KAYNAKÇA

- Arıcı Kadir; Bataktan Gün Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sistemi, Türk Metal Sendikası Araştırma Dizisi, Ankara -1999
- Başterzi Süleyman; İşsizlik Sigortası, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayın No: 509, Ankara - 1996
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı; İşsizlik Sigortası Kanun Tasarısı (Nihai Taslak), 1994
- Çelikoğlu İlyas; Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri ve Türkiye Uygulaması, DPT Yayın No: 424, 1994
- Dilik Sait; Sosyal Güvenliğin Finansmanında Fonlar ve İşletilmesi, Kamu - İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt I, Nisan 1988
- Dilik Sait; Sosyal Güvenlik, Türk Dil Kurumu Basımevi, Ankara - 1991
- D.P.T.; Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Sosyal Güvenlik Raporu, Yayın No: 2420, Ankara, Ekim 1995
- Durendranathan W.; Nickell S.Stern j, The Economic Journal, Unemployment Benefits Revisited, Vol.95, 1985
- Gutierrez Alvaro C.; Methods Of Financing and Adjustment Of Pension, Report Of The Asian Regional Raund Table Meeting On Pensions Protection, ISSA, New Delhi, 1985
- Hsiao C. William; Financing Social Security, Edited By Calin D. Campbell, American Enterprice Institute for Public Policy Research, 1979
- ILO, Social Security For The Unemployed, International Labour Office, 1976 Geneva
- Kauder Volker; Türkiye'de ve Almanya'da Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Reformu, Uluslararası Konferans, Konrad Adenauer Vakfı, Aralık 1997, Ankara
- Nicholson N.; The Effect of Unemployment Insurance On Unemployment, The Review of Economics and Statistics, February 1882
- OECD; Jobs Study Evidence and Explanations, The Adjustment Potential of the Labour Market, Part II, 1994
- OECD (a); Implementing the OECD Jobs Strategy: Member Countries' Experience, 1997
- OECD (b); Jobs Strategy Making Work Pay, Taxation, Benefits, Employment and Enemployment, 1997
- Queisser Monika and Schmidt Sönke ; Social Security in Social Market Economy, Edited By Werner Lachmann and Hans Jürgen Rösner, Druckerei Franz Paffenholz, 1995
- Richardson J.Henry; Economic and Financial Aspects of Social Security, 1960
- Tuna Yılmaz; İşsizlik Sigortasının Yapısı, Sosyal ve Ekonomik Etkileri, DPT Yayın No: 2372, Ankara 1995
- TOBB; Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2.Baskı, Ankara 1994
- Törüner Mete; İşsizlik Sigortası, Friedrich Ebert Vakfı, 2. Baskı, 1992